

IV. Direktør N. Rygg's foredrag på Norges Banks representantskapsmøte 17. februar 1932.

Året 1931 begynte uten større forhåpninger og man måtte vente at trykket på næringslivet vilde økes, men hvor nedslående enn utsiktene stillet sig, så overgikk dog virkeligheten alle anelser. Jeg behøver ikke å nevne rekken av de sammenbrudd, som forplantet sig fra land til land. Og prisleiligheten som fortsatte også i 1931 la et knugende trykk over erhvervslivet verden over.

Virkningene av konjunkturtrykket blev stadig mere merkbare fra årets begynnelse, lagrene var voksende og bedriftene var henvist til å utnytte sin kreditt.

Under denne høist anstrengte stilling kom arbeidsstansen i mars i treforedlingsindustrien og senere i en rekke andre fag som en veldig forverring av vårt lands hele økonomiske stilling. Skadevirkningene kan ennå ikke summeres op. Det varte ikke lenge før den uhyggelige stillhet kunde avleses i en svekket stilling for bedriftene, og det var ikke lenge mellom hver skuffelse, der kunde berettes om.

En fordel hadde man i de første 8 måneder av året i den lave rente. Takket være den kunde også en rekke konverteringer gjennomføres på tilfredsstillende måte, og arbeidet med å få pantelånsrenten nedover var også i god gjenge.

Valutamarkedet beveget sig fra begynnelsen jevnt og rolig med stabile kurser. Januar måned utviklet sig lettere enn året i forveien, og allerede i februar var der balanse. Utsiktene til arbeidskonflikt og dens utbrudd virket ikke på markedet på grunn av tilgangen av hvalvaluta, og markedet var vel forsynt og ganske rummelig til ut i april, da Norges Bank måtte begynne å støtte. Men fremdeles var konfliktens innflytelse ikke så stor, da der fra tid til annen kom noget inn. Men stort sett foregikk der i månedene utover en tæring av beholdningene som en naturlig følge av eksportens nedgang. I begynnelsen av august var markedet uttørret med meget ringe tilgang. Nogen bedring var det mot slutten av måneden. I første halvdel av september bilegges konflikten. En vanskelig og tung periode var dermed avsluttet, men kun for å avløses av nye begivenheter, denne gang av internasjonal karakter.

Englands oppgivelse av gullstandarden 20. september var en begivenhet av den mest vidtrekkende natur, både ved de umiddelbare virkninger den skapte og ved den betydning den kan få for grunnlinjene for en fremtidig gullpolitikk. Nyheten virket lammende. £-valuta var benyttet for store anbringelser fra andre land, nu var den brutt sammen, og selv på de fineste papirer måtte man ta betydelige tap. Sterling spilte tillike den viktigste rolle i internasjonal omsetning, og dens fall grep sterkt forstyrrende inn i handel og skibsfart. Det gav en følelse av at grunnen vaklet, og det måtte avføde en sterk nervøsitet. Mistilliten landene imellem var allerede på forhånd sterkt fremtredende og hadde gitt sig utslag i de panikkartede tilbaketrekninger av kortsiktige penger som var plasert i andre land, og i den redsel som man var besatt av for fremmede papirer. Det internasjonale kredittsystem var bragt i kaos.

Også her hjemme skapte sterlingens fall uro. Der blev tatt ut gull. Beløpet gikk op til ca. 1 mill. kr. i den første uke. Sterkere var kravene på fremmed valuta. Det blev et voldsomt press. Ikke bare de som har forpliktelser å dekke i utlandet med en gang innfinner sig, men der melder sig krav på dekning av fordringer som først forfaller fremover i tiden, og for å imøtekomme disse krav trenges der store ressurser. Vises der tilbakeholdenhet under en sådan situasjon, øker man bare tilstrømmingen.

Gullinnløsningen blev da suspendert 27. september samtidig med Sverige, og straks efter fulgte Danmark og senere Finland. Dette skritt var nødvendig i og med sterlingens fall og fordi det, så oprørt som de internasjonale finansielle forhold var, ikke var spørsmål om en foreløbig uro her hjemme, som vilde legge sig, men det var en utenfrakommende forstyrrelse, som vilde holdes vedlike. Og når foranstaltningen var uavvendelig, var det riktig å gjøre det straks før bankens krefter var uttømt.

Det blev den gang understreket — her som i andre land — at man måtte søke å holde kronens indre verdi best mulig oppe. Riktignok så man straks bestrebelse for å drive prisene op, men der blev straks så vel fra myndighetene som fra næringsorganisasjonenes side tatt skritt for å hindre dette. Prisbevegelsen har også vært rolig. Og efter næringslivets stilling skulde

forholdene ikke ligge til rette for sterke svingninger. Alle bestrebelse er rettet på å holde de offentlige budgetter i orden. Der er varerikelighet. Bankenes innskudd overstiger ikke det nødvendige og de er synkende. På den annen side er også efterspørsel etter kreditt sterkt begrenset, nettop fordi mulighetene for lønnende virksomhet er så små. De mange skuffelser på grunn av sviktende avsetning og synkende priser virker skremmende.

Jeg skal ta et eksempel.

For å lette skogbrukets driftskreditt bevilget Norges Bank — gjennom Centralkassen for Bøndernes Driftskreditt — foreløbig 5 mill. kr., og vi var forberedt på i tilfelle å gå lengere. Rentesatsen er $3\frac{1}{2}\%$ hele tiden til lånene skal avvikles, og låntagerne erlegger til Centralkassen maksimum $4\frac{1}{2}\%$. Der blev videre gjort den innrømmelse at hvor der ingen mulighet var for tømmersalg i år, kunde lån ydes for å sette hugst i gang for salg i kommende sesong. Men det er meget langt fra at beløpet er brukt op. Ennskjønt kredittforholdene altså er innrettet for å gi en stimulans, virker det ikke sterkere, fordi driftsmulighetene er så lite tilfredsstillende.

Med gullinnløsningens ophevelse blev det slutt med det lange vedvarende prisfall. Om virkningene for næringslivet kan i alle fall så meget sies at stillingen utvilsomt vilde ha vært adskillig ugunstigere, om vi hadde fastholdt gullstandarden og fulgt med i det fortsatte fall. Det var jo en sterkt medvirkende grunn at stillingen så vel for eksport som for skibsfart vilde bli uholdbar. Og for forskjellige dele av hjemmeindustrien har kronefallet gitt en stimulans, så de står sterkere i konkurransen med utlandet.

Om utsiktene for det nye år kan dessverre ikke meget sies. De tegner sig for oss som mørke. Det foruroligende ligger i den voldsomme forstyrrelse av den internasjonale omsetning og kreditt, og dette henger sammen med de forviklede politiske spørsmål, som står uløst. Lykkes det å løse dem på en tilfredsstillende måte, vil det utvilsomt få vidtrekkende følger på det økonomiske og finansielle område, og året 1932 kunde ende bedre enn det begynner.

Med oppgivelsen av gullmyntfoten har man fått de svingende kurser, dels bevirket ved forholdene her hjemme, dels også ved forholdene i andre land. Selv om denne oppgivelse var nødvendig, så er den ikke desto mindre en ulykke ved den usikkerhet den bringer inn i omsetningen. Løsrevet fra gullet har vi ikke bare med de objektive kjennsgjæringer å gjøre, men også med stemninger. Hvad enten disse er begrunnet eller ikke, skaper de en ny situasjon og får til dels adskillig innflytelse fordi de er med å bestemme tilgangen av valuta eller avgangen.

De forløpne måneder er også i ganske sterk grad preget av sådanne rykk, til tross for at man har søkt å utjevne kursene med minst mulige fluktuasjoner. Særlig var november måned urolig med dårlig tilførsel, til dels nesten uttørret. Men det regulerte sig efter nogen tid av sig selv, uten at det blev nødvendig å gå til offentlige foranstaltninger.

Alle disse påkjenninger, først ved depresjonen, dernest ved arbeidsstansen og endelig ved ophevelsen av gullinnløsningen har satt sitt preg på valutaomsetningen i året. Særlig iøinespringende er i 1931 den voldsomme nedgang i tilførselen til bankene, som ligger nær ved 240 mill. kr. lavere enn i de foregående år. Helt minimale var tallene i september ved konfliktens avvikling og de videre begivenheter og som sagt også i november. På den annen side gikk også behovet ned, om ikke i samme forhold, idet nedgangen her er vel 150 mill. kr. Mens de foregående år viste så nogenlunde balanse, var der i 1931 en svikt i omsetningen på nær 90 mill. kr. som altså har måttet dekkes av beholdningene.

Under den situasjon som forelå i høst blev det nødvendig å organisere valutaomsetningen mere planmessig. Forholdet er jo at avkastningen av vår eksport og skibsfart fremdeles må forutsettes å holde sig lav, ikke minst ved de tallrike stengsler som stadig reises rundt i landene. Og videre er den lange kreditt, til dels også den korte, gått ut som regulator i betalingsbalansen. Mens man for ikke så lenge siden måtte holde igjen for de tilbud om lån, som kom fra utlandet, vil det nu være forgjeves å søke opta lån. Opgjørene viste oss at der ikke lenger var balanse, og det var derfor nødvendig å innstille sig efter de endrede forhold, således at avgang og tilgang nogenlunde svarer til hverandre. Takket være den medvirkning som er ydet av bankene og de næringsdrivendes organisasjoner, synes dette også nu å være kommet inn i rasjonelle former. Man er herved satt i stand til — med den tilførsel man har —

å møte det jevne behov og i all fall en del, om enn foreløbig ikke alt, av hvad der trenges av fremmed valuta for avdrag og renter for offentlige lån. Siden utgangen av november har Norges Banks beholdninger holdt sig temmelig jevne.

Jeg har allerede nevnt at vi for driftskreditter innen skogbruket under den nuværende depresjon har anvendt en fast rente gjeldende inntil lånets avvikling. Det er måskje også av interesse å nevne en modifikasjon som vi har begynt å anvende ved våre utlån. Selv om disse for Norges Bank selvfølgelig i første rekke skal bestå i kortsiktige fordringer, vil der dog uundgåelig bli plass for endel noget lengere lån, og for så vidt disse avdras efter en avtalt fast plan, har direksjonen fått representantskapets bemyndigelse til å regne en fast gjennomsnittsrente (f. t. 5 %). Derved opnåes den fordel at de opstilte beregninger ikke blir forrykket ved sterke svingninger i diskontoen.

Om Norges Banks virksomhet skal jeg gi noen opplysninger.

Norges Banks seddelomløp lå året igjennem en del lavere enn i 1930. Men i de siste uker av året gikk det op på grunn av den uro, som da gjorde sig gjeldende.

Folioinnskuddene holdt sig også lave i året, men steg raskt efter gullstandardens suspensjon. Under den internasjonale tillitskrise måtte bankene skaffe sig likvide midler, og større poster av utenlandske tilgodehavender blev solgt til Norges Bank. Under svingende valutakurser vil beholdningene av valuta i sterkere grad bli konsentrert i Norges Bank.

Bankens utlån viser likeledes en stigning. De holdt sig lavere enn i fjoråret, men i årets siste del viste de stigende tendens. Her er det naturligvis lån til banker, som har gjort tyngden. Denne stigning foregikk i flere trin. Først hadde vi den sterke rystelse i september i forbindelse med gullstandardens opgivelse i England. Uheldigvis fikk man like derefter den store statslånskonvertering 1. oktober. Den gav bankene en ganske sterk påkjenning. Og til slutt hadde man den ganske sterke, men forbigående uro i desember.

Gullbeholdningen holdt sig i vel 146 mill. kr. til slutten av september. Da blev et parti på ca. 27 mill. kr. sendt til utlandet, og siden har vi holdt i opbevaring ute for vår regning et beløp som har vekslet noget. Ved årets utgang androg beholdningen hjemme, som utgjør seddeldekningen, til 118 millioner, og i utlandet 35,7, tilsammen 153,7 millioner eller noget mere enn ifjor.

Jeg skal videre gi noen forklaringer om vårt årsregnskap.

Overskuddet andrar til kr. 7 932 000,— mot kr. 7 102 000,— i 1930. Riktignok var diskontoen lav inntil september, men senere har den som i andre land måttet holdes høiere, samtidig som kredittbehovet er steget. Avkastningen av bankens beholdninger av utenlandsk valuta har ikke kunnet oprettholdes på det tidligere nivå. Man har under de usikre internasjonale forhold måttet legge avgjørende vekt på sikkerheten. Av denne grunn er bankens valutabeholdning for en del gjort om til gull, som ligger i utlandet for bankens regning. På den annen side var en større del av beholdningen anbragt i førsteklasses verdipapirer, og til tross for kursenes nedgang under forstyrrelsene fra september er inntektene her betydelig større.

Representantskapet har besluttet å anvende dette overskudd på følgende måte :

8 % til aksjonærene	kr. 2 800 000,—
Statens andel	» 700 000,—
Overførsel til bygningsfondet	» 200 000,—
Avsetninger til innskudd i banker	» 70 000,—
Avsetning til tap	» 4 161 812,32

Tilsammen kr. 7 931 812,32

Avsetningene foretas for å dekke tap i forbindelse med likviderende banker, gamle kommunale engagements o. s. v.

Av lån fra den senere tid er det vesentlig en enkelt gruppe som har bragt skuffelser.

Jeg har flere gange tidligere, senest ifjor, talt om den betydelige del av vår virksomhet, som består i lån til våre fiskerier. Jeg nevnte at banken her var gått meget langt, når man ser hen til den bankmessige betryggelse, men denne virksomhet har vi ansett som samfunds-

messig nyttig og nødvendig, og den kan ikke nu overtas av andre banker. Resultatene har for 1931 vært nedslående. Når vi tross dette også i år har bevilget betydelige beløp til fiskeriene, så er det gjort i det håp at der vil bli bragt i stand et bedre samarbeide innen yrket enn det vi har hatt.

Reservefondet nedskrives med ca. 1 414 000 kroner som følge av nedgangen i verdipapirenes kursverdi. Det bør tilføies at loven alene bestemmer henleggelse til reservefondet, så lenge det ikke har nådd til 40 % av aktiekapitalen eller 14 mill. kr., og utover denne grense blir reservefondet regulert ved optjent agio eller disagio ved omsetning av verdipapirer.

Delkrederefondet forblir uforandret med kr. 2 837 996,37 og likeså reguleringsfondet med kr. 549 689,82.

Til slutt skal jeg opplyse angående den verdi hvortil de utenlandske beholdninger er anført.

Gullet er opført med den gamle verdi; dette gjelder også for det gull som opbevares i utlandet med en mindre undtagelse (den del, som bare betegner en midlertidig anbringelse av ledige midler).

Tilgodehavende i utlandet er opført etter valutakursene pr. 31. desember 1931 med en mindre regulering nedad. Likeledes er de utenlandske verdipapirer anført etter verdien pr. 31. desember 1931. Aktiene i Den Internasjonale Bank, opr. 1 800 000 kroner, skulde efter børskursen skrives ned til 1,5 mill. kr. Men vi har foretrukket å sette aktienes verdi helt ut av betraktning ved beregning av bankens aktiver. Vi har her fulgt eksemplet fra forskjellige andre land, hvor man har ment at en aktiepost er mindre naturlig blandt en nasjonalbanks aktiver.